

XRISTIANLIK DINI TARIXI.

G'ulomjonova Odina

Namangan viloyat tarix va ma'daniyati davlat muzey katta ilmiy hodimi

Xristianlik — dunyoda eng keng tarqalgan diniy e'tiqod. Yevropa Amerika mamlakatlarida, Avstraliada, faol missionerlik harakati natijasida bir necha mintaqalarda keng yoyilgan. Jahonda bu dinga taxminan 2.5 milliard kishi e'tiqod qiladi. Xristianlikning asosiy g'oyasi xudo odam — Iisus Xristos Iso haqidagi rivoyatlar bilan bog'liq. Xristianlik ko'ra, Xudo yagona, lekin u muqaddas uchlikda namoyon bo'ladi, deb o'ylashadi. Iso kelajakda tiriklar va o'liklar ustidan hukm chiqarish uchun oxirat kuni yerga qaytib keladi, deb uqtiriladi.

Uning o'gitlariga, vasiyatlariga amal qilganlar, hayot mashaqqatlariga u kabi bardosh berganlarga narigi dunyoda ajr (mukofot) ga erishadilar. Xristianlikning aqidalari, e'tiqod talablari, huquqiy va axloqiy normalari, cheklash va taqiqlari Bibliya va boshqa muqaddas kitoblarda o'z ifodasini topgan.

Xristianlik I asrning 2-yarmida Rim Imperiyasining sharqiy qismida yashovchi yahudiylar o'rtasida paydo bo'lgan. Ilk Xristian dastlab fetishizmdan ajralib chiqqan. Sharq dinlariga xos ayrim tasavvurlar ham unda o'z ifodasini topgan.

Xristian jamoalarining ijtimoiy tarkibi vaqt utishi bilan ruhoniylar va oddiy jamoa a'zolariga bo'lingan. Ayrim-ayrim jamoalar o'rtasidagi aloqalarning mustahkamlanishi yepiskop boshliq cherkovining tarkib topishiga olib keldi. Cherkov katta boylik to'plab, siyosiy kuchga aylanib borgan. Dastlab xristianlarni ta'qib etgan Rim imperatorlari keyinchalik Xristian tarafdorlari bo'lishdi. IV asrda Xristianlik Rim imperiyasida mavjud ijtimoiy tuzum va uning tartiblarini himoya qiluvchi davlat diniga aylandi.

Rim imperiyasining g'arbiy va sharqiy qismidagi o'ziga xos tarixiy taraqqiyot Xristian cherkovini ikkiga: katolik (imperiyaning g'arbiy qismi) va pravoslav (sharqiy qismi) bo'linishiga olib keldi. Xristianlikning bu bo'linishi 1054-yilda rasman e'tirof etilgan bo'lsada, biroq bu jarayon XIII asrning boshlarida tugallangan. XVI asrda Reformatsiya natijasida Yevropadagi qator cherkovlar katolikdan ajralib chiqib, Xristianlikning uchinchi asosiy oqimi — protestav yuzaga keldi. 19-asrning oxirida xristian cherkovlarining missionerlik faoliyati kuchaydi!

Ana shu davrda xristianlarning Markaziy Osiyoda mavjud bo'lganini cherkov, monastir, Xristianlikka oid buyum, qabrtosh hamda tanga kabi tarixiy ashyoviy dalillar isbotlaydi. Arablar bu hududni egallaganidan so'ng xristian jamoalarining faoliyati to'xtagan. Xristianlikning Turkiston o'lkasida keyingi paydo bo'lishi 19-asrning 40-yillariga to'g'ri keladi. O'rta Osiyoda muqim pravoslav cherkovlarining birinchisi 1847-yilda Sirdaryo viloyatidagi Raim istehkomida qurildi.

Ularda doimiy harbiy ruhoniylar faoliyat olib bordilar. So'ngra Zarafshon okrugiga qarashli Samarqand va Kattaqo'rg'onda ham jamoalar shakllandi. 1871-yil Rossiya imperatorining farmoniga binoan, Turkiston yeparxiyasi tashkil etilib, uning

markazi Verniy (hozirgi Olmaota) shahrida joylashdi. 20-asr boshlriga kelib Turkistonda 306 pravoslav cherkovi bor edi. Bundan tashqari, o'lkada 10,1 ming staroobryadchilar, 8,2 ming lyuterchilar, 7,8 ming katolik, 26 ming yaxudochilar, 17,1 mingga yaqin boshqa dinga mansub kishilar istiqomat qilar edi. 1916-yilning oxiriga kelib yeparxiya markazi Toshkentga ko'chirildi. Bu vaqt Toshkentda 16 ta cherkov faoliyat ko'rsatar edi. 1936-yilda Rus Pravoslav cherkovi Patriarxining qaroriga asosan, yeparxiya Toshkent va O'rta Osiyo hamda Olmaota va Qozog'iston yeparxiyasi nomi bilan 2 ga ajratildi. Toshkent va O'rta Osiyo yeparxiyasi tasarrufiga O'zbekistondan tashqari Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmanistondagi rus pravoslav cherkovlari ham kiradi. Hozirgi kunda O'zbekistonda Xristianlikning turli oqimlariga mansub dindorlar yashaydi.